

ענייני תכנון ובנייה - לבית-המשפט האזרחי

בג"צ 4306/93, חלפון נ' הוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה, תל-אביב
(טרם פורסם)

יצחק זמיר*

א. מדיניות חדשה - העברת עניינים מבג"ץ לבית-המשפט האזרחי. ב.
העברת ענייני תכנון ובנייה לבית-המשפט האזרחי. ג. העברת עניינים
נוספים לבית-המשפט האזרחי.

א. מדיניות חדשה - העברת עניינים מבג"ץ לבית-המשפט האזרחי

במשפט פטרונק בע"מ נ' שר הבינוי השיכון! באה לידי ביטוי ברור מדיניות חדשה של
בית-המשפט הגבוה לצדק בדבר חלוקת הסמכויות בינו לבין בית-המשפט האזרחי. בג"ץ
פסק במשפט זה כי ענייני מכרזים ציבוריים, אף שהם נסמכותו, ואף שהוא היה נוהג לרונ
בהם מעשה שגרה, צריכים להיות נדונים בדרך כלל בפני בית-המשפט האזרחי, כלומר,
בפני בית-המשפט המתווז או בית-משפט השלום לפי העניין.² ואכן, מאז ניתן פסק-הדין
במשפט זה נוהג בג"ץ, עד כה ללא יוצא מן הכלל, להפנות עותרים בענייני מכרזים אל
בית-המשפט האזרחי.³ בית-המשפט האזרחי עשוי למצוא עצמו עוסק יותר ויותר בעניינים
אלה, לאחר שנחקקו חוק חובת המכרזים, התשנ"ב-1992, והתקנות לפי חוק זה.

* פרופסור מן המניין, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית בירושלים.

1. בג"צ 991/91, פ"ד מה (5) 50.
2. על פסק-הדין במשפט פטרונק ראו י" זמיר, "מכרזים ציבוריים בבתי משפט אזרחיים",
משפט וממשל א (תשנ"ב-תשנ"ג) 197.
3. ראו בג"צ 3190/91 חברת מיכאל מרדכי הנדסת חשמל ותקשורת בע"מ נ' החברה
הכלכלית לראשון לציון בע"מ, תקדין (2)91:548; בג"צ 3506/91 אי.טי.טי.אי. בע"מ נ'
משרד המשפטים, תקדין (3)91:85; בג"צ 3487/91 אשלטקס תעשיות בע"מ נ' משרד
הבריאות, תקדין (3)91:765; בג"צ 3724/91 פטרונק נ' עיריית רמת גן, תקדין (3)91:324;
בג"צ 3751/91 גולדברגר נ' מועצה מקומית קצרין, תקדין (3)91:305; בג"צ 834/92
כאבול נ' ועדת המכרזים, מועצה מקומית כפר מנדא, תקדין (1)92:779; בג"צ 3496/92

המדיניות החדשה בדבר העברת עניינים מבג"ץ אל בית-המשפט האזרחי לא הוגבלה לענייני מכרזים בלבד. זמן קצר לאחר שפסק בג"ץ כי ענייני מכרזים יידונו בפני בית-המשפט האזרחי, נדרש בית-המשפט להכריע בשאלה היכן מקום הביקורת השיפוטית על החלטות הפוסלות לכהונה חברים ברשויות מקומיות, אם בשל ניגוד עניינים ואם בשל סעם אחר: בבג"ץ או בבית-המשפט האזרחי? שאלה זאת היתה שנויה במחלוקת בין שופטי בית-המשפט העליון, ואף ניתנו בה פסקי-דין סותרים. משום כך, כאשר השאלה שבה ועלתה בפני בית-המשפט, במשפט בוסקילה ראש המועצה הרחבת טבריה ג' צמח,⁴ החליט בית-המשפט לדון בה בהרכב מורחב. בית-המשפט החליט ברוב דעות להפוך את ההלכה שהיתה בתוקף עד אז, ופסק כי עניינים מסוג זה יידונו להבא בפני בית-המשפט האזרחי ולא בפני בג"ץ.⁵

את הטעמים למדיניות החדשה הציג בית-המשפט בצורה גלויה וברורה. ראשית, בית-המשפט העליון עמוס לעיפה, עד כדי כך שהוא מתקשה להכריע בעניינים המובאים בפניו במהירות הראויה.⁶ שנית, יש סוגי עניינים המצריכים בדיקת העובדות על-ידי בית-המשפט, ובית-המשפט האזרחי מתאים יותר מבג"ץ לצורך זה.⁷ ושלישית, "באותם

פלטים חברה לפיתוח ובניין בע"מ נ' עיריית אשקלון, תקדין 2267 (2)92; בג"צ 4320/92 שרץ חברה לעבודות אספלט ופיתוח נ' ראש המועצה המקומית שלומי, תקדין 3192 (3)1135; בג"צ 5863/92 כבישים ועבודות עטר בע"מ נ' משרד הבינוי והשיכון, תקדין 4192 (4)462. כל פסקי-הדין מסתמכים על פסק-הדין במשפט פסטרנק, ומנוסחים בדרך כלל בלשון זהה או כמעט זהה, אף שההרכבים של בית-המשפט לא היו זהים. הלשון הטיפוסית של פסקי-הדין בעניין זה אומרת (כפי שנאמר, לדוגמה, בבג"צ 3751/91 גולדברגר נ' המועצה מקומית קצרין (לעיל) כך: "עתידה זו עניינה מכרז למתן פינוי מכולות אשפה וסאטוא רחובות. מבלי לנקוט עמדה לגופה של המחלוקת שבין בעלי הדין במקרה דנן, אנו מחליטים כי הטענות המועלות על-ידי העותרים במקרה דנן יכול שידונו בפני בית המשפט המחוזי או בפני בית משפט השלום, הכל לפי אופי והיקף התובענה (בג"צ 91/91 991 (לא פורסם)). אשר על כן, אנו דוחים את העתירה. העותר יוכל אם רצונו בכך להביא את תביעתו בפני בית-המשפט המוסמך."

4. רע"א 1287/92, פ"ד מו (5) 159.
5. ההחלטה ניתנה על-ידי השופטים ש' לוי, ברק ואור, כנגד דעתם החולקת של הנשיא שמגר והשופט גולדברג.
6. ראו משפט פסטרנק (לעיל, הערה 1) בעמ' 62 השופט ברק, ובעמ' 67 הנשיא שמגר. במשפט בוסקילה (לעיל, הערה 4) ציין השופט ש' לוי בעמ' 167, כי "החקיקה הקונסטיטוציונית החדשה, שיצאה בחודשים האחרונים, בוודאי תטיל עומס רב על בית-המשפט הגבוה לצדק, ואני סבור שמדיניות שיפוטית נאותה מצדיקה, אם אך הדבר ניתן מבחינת פרשנות הדין, 'להעביר' עניינים מסוג אלה הנדונים בערעור זה לטיפולם של בתי המשפט הרגילים."
7. ראו משפט פסטרנק (לעיל, הערה 1), בעמ' 61 השופט ברק, ובעמ' 67 הנשיא שמגר, ומשפט בוסקילה (לעיל, הערה 4), בעמ' 167 השופט ש' לוי.

הנושאים שבהם כבר נקבעו הנורמות היסודיות המתייחסות לנושא מסויים במידה מספקת, מן הראוי הוא – אם הדין מאפשר את הדבר – שבית-המשפט הגבוה לצדק יימנע מלטפל במקרים השיגריים, במסגרת הנושא, תוך השארת הטיפול בהם לבתי המשפט האזרחיים ותוך שמירת סמכותו לדון במקרים חדשים, עקרוניים וחריגים, בשאלות העשויות להתעורר לפניו במישורין.⁸

ב. העברת ענייני תכנון ובנייה לבית-המשפט האזרחי

טעמים אלה, שבגינם החליט בג"ץ להעביר אל בית-המשפט האזרחי את עניין המכרזים ואת עניין הכשרות לכהונה ברשות מקומית, חלים גם על סוגים נוספים של עניינים. מה הם עניינים אלה? זה לא מכבר אמר הנשיא שמגר כי קיימים "סוגי מקרים מעטים שלדעתי צריכים לעבור למסלול של תובענה או ערעור רגילים; למשל, רישוי עסקים, תכנון ובנייה, מכרזים."⁹ לכן אין לתמוה על הנשיא שמגר שניצל את ההזדמנות הראשונה שנקרתה לו, כדי להביע מעל כס המשפט את דעתו שענייני תכנון ובנייה, שהיו נדונים עד כה בפני בג"ץ, צריכים להיות נדונים מכאן ולהבא בפני בית-המשפט האזרחי.

במשפט חלפון ג' הוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה תל-אביב¹⁰ העלו העותרים, בין השאר, טענה בדבר התוקף של תוכנית בניין עיר מפורטת. במהלך ההתדיינות הושג הסדר בין הצדדים, והעותרים ויתרו על טענה זאת. אך הנשיא שמגר לא ויתר והביע דעתו, אגב אורחא, בשאלה אם ראוי כי בג"ץ ידון בנושאי תכנון ובנייה. לדעתו, דיון ב"עתיירות שאינן אלא ערעור או השגה על תוכנית מיתאר או תוכנית בניין עיר, לרבות טענות נגד תוקפה של התוכנית או השגות על היתר שניתן מכוח תוכנית ... איננו צריך להיכלל בין הנושאים שבית-המשפט הגבוה לצדק דן בהם.¹¹

ומה טעמו של דבר? ראשית, ענייני תכנון ובנייה משלבים לא פעם יסודות של משפט פרטי בצד יסודות של משפט ציבורי: "יכולים להשתור לתוך תחום התכנון והבנייה גם נושאי נזיקין (כגון מטרד, הפרת חובה חקוקה, רשלנות) או דיני מניעת התעשרות שלא כדין."¹² לפיכך עניינים כאלה מצויים, לא רק בסמכותו של בג"ץ, אלא גם בסמכותו של בית-המשפט האזרחי. כיוון שכך, רשאי בג"ץ להעביר עניינים אלה, מכוח עקרון הסעד החלופי, אל בית-המשפט האזרחי. שנית, כעניין שבמדיניות שיפוטית ראוי להעביר עניינים אלה אל בית-המשפט האזרחי. "ענייני התכנון והבנייה כוללים, בדרך כלל, מערך רחב ומסועף של נתונים עובדתיים .. היינו מחלוקות שהן עובדתיות בעיקרן

8. משפט בוסקילה (לעיל, הערה 4), בעמ' 166 השופט ש' לוי. ראו גם משפט פסטרנק (לעיל, הערה 1) בעמ' 62 השופט ברק, ובעמ' 67 הנשיא שמגר.

9. דיאיון עם נשיא בית-המשפט העליון מאיר שמגר, דין ואומר, בטאון לשכת עורכי הדין חיפה והצפון, גיליון 5 (יוני 1991) 2.

10. בג"צ 4306/93 (טרם פורסם).

11. בפסקה 2.

12. בפסקה 2(ג).

ומחייבות ברוב המקרים הקירת עדים כפשוטה", ובית-המשפט האזרחי מתאים להכרעה במחלוקת כזאת יותר מאשר בג"ץ.¹³

דברי הנשיא שמגר בשאלה זאת אינם פסקניים, ואין הם אלא אמרת אגב. הוא השאיר את השאלה פתוחה לדיון ולהכרעה מחייבים בדיון עתידי.¹⁴ עם זאת, הם משתלבים במדיניות בית-המשפט, כפי שבאה לידי ביטוי הן במשפט פטרנק והן במשפט בוסקילה¹⁵ ועשויים, לכן, להיעשות בהזדמנות הקרובה הלכה מחייבת.

כיצד מגישים תובענה בעניין תכנון ובנייה לבית-המשפט האזרחי? הנשיא שמגר קיבל על עצמו להדריך את התובעים במבוך של סדר הדין הראוי, וכך אמר:

הליך כגון זה יכול להיות מוגש בדרך כלל כבקשה לפסק דין הצהרתי. לעניין זה מלמדת הפסיקה על הרחבה פונקציונלית של התחומים שהותוו מעיקרם בתקנות 248 ו-249 לתקנות סדר הדין [האזרחי, התשמ"ד-1984]. פסק הדין ההצהרתי הפך לאכסניה מתאימה לנושאים מגוונים מן התחום המינהלי. יש, כמובן, מקום לאבחון בין נושאים הראויים לדיון במסגרת המרצת פתיחה (רע"א 92/89 טלר נ' עיריית לוד, פ"ד מג (1) 643, 645) - המדובר בדרך כלל בתובענות מינהליות בהן אין מחלוקת על העובדות - לבין עניינים הראויים לדיון כתביעה רגילה. שיקול הדעת בכגון דא מוקנה לבית-המשפט האזרחי.¹⁶

אכן, לא מעט עניינים המגיעים אל בית-המשפט בתחום תכנון ובנייה אינם מעוררים

13. בפסקה (זר).

14. פסקה (זו). השופטת דורנר הסכימה עם הנשיא שמגר. השופט אור העדיף שלא לנקוט עמדה בשאלה זאת. עם זאת הביע השופט אור דעתו "שאם אכן קיימת סמכות מקבילה כזו, הפורום הנוח והמתאים יותר לדיון ברוב רובם של המקרים בעניינים אלה הוא בית המשפט המתוזן".

15. לעיל, הערות 1 ו-4.

16. פסקה (זה). ראוי לציין גם את תקנה 253 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, הקובעת, בלשון גורפת, כי "תובענה לסעד הצהרתי גרידא מותר להגיש בדרך המרצת פתיחה". על המרצת פתיחה באופן כללי ראו י' זוסמן, סדרי הדין האזרחי (מהדורה שישית, 1991) 94 ואילך. ברע"א 92/89 טלרד תעשיות טלקומוניקציה ואלקטרוניקה בע"מ נ' עיריית לוד, פ"ד מג (1) 643, 645, אמר השופט ש' לויין: "מאז ניתן פסק הדין בבג"צ 731/86, בשג"צ 91/87 [מיקרו רף נ' חברת החשמל לישראל בע"מ, פ"ד מא(2) 449] גדל מספר העניינים המינהליים האמורים להיות נדונים בבתי המשפט הרגילים, ויש חשיבות לקבוע, מהו סדר הדין היאה להם. המקרה שלפנינו הוא מקרה 'מינהלי' מובהק, שבו מתבקש בית-משפט מחוזי להצהיר על בטלותה של החלטה מינהלית מחמת חוסר סבירות קיצוני ביותר. לכאורה, ראוי לברר תובענות כאלה על דרך של המרצת-פתיחה".

שאלות עובדתיות מורכבות, ולכן ניתן להגישם בדרך של המרצת פתיחה. בהקשר זה ראוי לציין את הניסיון לגבי תובענות בענייני מכרזים המוגשות, לאחר משפט פסטרנק, אל בית-המשפט האזרחי: לפחות במחוז תל-אביב, רוב התובענות בענייני מכרזים מוגשות ונדונות בדרך של המרצת פתיחה. יש לכך יתרון כפול: ראשית, עניינים כאלה אינם ממתינים בתור הרגיל של תובענות, אלא נדונים במהירות יחסית; ושנית, הם מועברים אל שופט אחר, המופקד על הדיון בהמרצות פתיחה, והדבר מבטיח מומחיות ואחידות.¹⁷

ג. העברת עניינים מינהליים נוספים לבית-המשפט האזרחי

השאלה העיקרית העומדת כעת על הפרק בהקשר זה היא: אילו עניינים מינהליים נוספים עשויים להחליף אכסניה ולעבור מבג"ץ אל בית-המשפט האזרחי? האם יהיו אלה, ברוח דבריו של הנשיא שמגר, עניינים של רישוי עסקים לפי חוק רישוי עסקים, תשכ"ח-1968?¹⁸ לפי סעיף 6 לחוק זה, מי שנפגע מביטול רשיון או מהוספת תנאי לרשיון רשאי לערער לבית-משפט השלום או לבית-המשפט העירוני. אולם מי שנפגע מסירוב לתת רשיון או לחידוש רשיון אין החוק פותח בפניו דרך לביקורת שיפוטית, ולפיכך אין בפניו דרך אחרת כי אם לעתור לבג"ץ. ברור שאין שום היגיון במצב זה, ואין שום טעם להעמיס על בג"ץ את הדיון בעניינים מסוג זה.¹⁹

קושי אחד ניצב בדרך זאת: האם נתונה לבית-המשפט האזרחי סמכות לדון בעניינים של רישוי עסקים או בעניינים אחרים בעלי אופי מינהלי מובהק? במשפט חלפון ביסס הנשיא שמגר את דעתו, שעניינים של תכנון ובנייה צריכים להיות נדונים על-ידי בית-המשפט האזרחי, משום שלעניינים אלה יש גם היבטים של משפט פרטי, כגון בתחומים של נזיקין והתעשרות שלא כדין, ולפיכך הם מצויים בסמכות המקבילה של בג"ץ ובית-המשפט האזרחי.²⁰ עמדה זאת הדריכה את הנשיא שמגר גם במשפט בוסקילה.²¹ שם התנגד

17. גראה כי ההלכה הנוהגת בבג"ץ בעניין זכות העמידה, לרבות זכות העמידה המוענקת לתובע ציבורי בנסיבות מסוימות, תחול בדרך כלל גם כאשר בית-המשפט האזרחי מתבקש לבקר את החוקיות של החלטה מינהלית, לרבות החלטה בתחום התכנון והבנייה. ראו בג"צ 2743/93 יצחק נ' רשות ניירות ערך (טרם פורסם); בג"צ 3991/92 המועצה המקומית אבו סנאן נ' שר החינוך והתרבות (טרם פורסם).

18. ראו דברי הנשיא שמגר לעיל עמ' 260.

19. ראו שיקולים בשאלה, אם להעביר עניינים של רישוי עסקים אל בית-המשפט האזרחי, י' זמיר (לעיל, הערה 2) 204-205.

20. ראו לעיל עמ' 260. עם זאת, הנשיא שמגר הבהיר כי אין צורך שכל עניין של תכנון ובנייה המובא בפני בית-המשפט האזרחי יהיה לו גם היבט של משפט פרטי, אלא די בכך שעניינים של תכנון ובנייה עשויים לשלב גם היבטים של משפט פרטי, כדי להקנות לבית-המשפט האזרחי סמכות בכל העניינים מסוג זה, ראו פסקה 2(ג) לפסק-הדין.

21. ראו לעיל עמ' 258.

הנשיא שמגר להעביר לבית-המשפט האזרחי את שאלת הכשרות לכהונה ברשויות מקומיות, משום שזוהי "דוגמה מובהקת לשאלה חוקתית מתחומי המשפט הציבורי, אשר ההכרעה בה מן הראוי שתיעשה על ידי בית-המשפט הגבוה לצדק."²² אולם, לרעתי, ההבחנה בין עניינים המצויים בתחום המשפט הציבורי בלבד לבין עניינים שיש להם גם היבט של משפט פרטי, אינה צריכה למנוע העברת עניינים מינהליים מבג"ץ אל בית-המשפט האזרחי. ראשית, עצם ההבחנה בין משפט ציבורי לבין משפט פרטי מטושטשת, ויש בה כדי להרבות מבוכה. לדוגמה, עניינים של תכנון ובנייה הם, באופן כללי, עניינים מובהקים של משפט ציבורי: עיקרם פיקוח, ציווי ורישוי. אכן, אפשר שיהיה להם גם היבט של משפט פרטי. אפשר, למשל, שהחלטה של מוסד תכנון תיצור עילה לתובענה בנויקין בגין רשלנות או היפר חובה חקוקה. אך הוא הדין כמעט בכל החלטה מינהלית, תהא ואת החלטה בתחום של רישוי עסקים או בתחום אחר של רישוי, או בתחום הפקעת מקרקעין, או בתחום של מעצר, וכיוצא באלה. גם החלטה של ראש רשות מקומית לפסול חבר מועצה לכהונה עשויה ליצור עילת תביעה בנויקין, למשל, בגין רשלנות או הוצאת לשון הרע.

שנית, בית-המשפט העליון כבר הכיר בכך לא פעם, שגם עניינים בעלי אופי מינהלי מובהק נכללים בסמכותו של בית-המשפט האזרחי. לדוגמה, במשפט טלרד תעשיות טלקומניקציה ואלקטרוניקה בע"מ נ' עיריית לוד²³ הותקפה בבית-המשפט המחוזי תניעה לתשלום ארנונה עירונית בעילה של חוסר סבירות. גם במשפט בוסקילה לא קיבל בית-המשפט, בעמדת הרוב, את דעתו של הנשיא שמגר בעניין זה: אף שהנשיא שמגר עמד על כך שעניין הכשרות לכהונה הוא בעל אופי חוקתי, ולפיכך ראוי שיידון בבג"ץ, פסק בית-המשפט כי מן הראוי שהעניין יידון בבית-המשפט האזרחי.²⁴

שלישית, לפי החוק סמכותו של בית-המשפט האזרחי אינה מותנית בכך שהעניין הנדון יהיה בעל אופי פרטי, להבדיל מאופי ציבורי, כלומר חוקתי או מינהלי. חוק בתי-המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, קובע בסעיף 140(1) כי בית-המשפט המחוזי ידון ביכל ענין אזרחי או פלילי שאיננו בסמכותו של בית-משפט שלום. לרעתי, עניינים אזרחיים, כמשמעותם בסעיף זה, נבדלים מעניינים פליליים, אך כוללים גם עניינים מינהליים.²⁵ מכל מקום, גם אם עניינים מינהליים אינם נחשבים לעניינים אזרחיים, עדיין

22. בעמ' 170 לפסק הדין. השופט גולדברג הצטרף לעמדה של הנשיא שמגר בשאלה ואת.

23. רע"א 92/89, פ"ד מג (1) 643. על פסק-דין זה ראו לעיל עמ' 258.

24. ראו לעיל עמ' 258. השופט ש' לויין אמר שם (בעמ' 166) כי בשנים האחרונות חלה "התפתחות נרחבת בפסיקה שכתוצאה ממנה אין אנו רואים עוד את בית-המשפט הגבוה לצדק כפורום היחיד הכשיר לדון בשאלות מתחום המשפט הציבורי והמינהלי." השופט ברק הציג (בעמ' 174) את התפיסה החדשה של בית-המשפט בדבר חלוקת הסמכויות הראויה בין בג"ץ לבין בתי-המשפט האחרים כך: "על-פי תפיסה זו מהותה השלטונית (הטהורה או המעורבת) של הפעולה אינה אמת-המידה היחידה הקובעת את חלוקת הסמכויות ואת שיקול הרעת הנתון לנו בקביעת הגבולות."

25. ראו י' זמיר, השפיטה בעניינים מינהליים (1975), הרפסה שלישית (1987), 61 ואילך.

הם נכללים בדרך כלל בסעיף 40(2) לאותו חוק. סעיף זה מקנה לבית-המשפט המחוזי סמכות לדון ב"כל ענין שאיננו בסמכות הייחודית של בית דין מינהלי". מכאן, לדעת, שבית-המשפט המחוזי (ואולי גם בית-המשפט השלום, מכוח סעיף 51 לאותו חוק) מוסמך לדון בסירוב לתת רשיון או לחדש רשיון לפי חוק רישוי עסקים, תשכ"ח-1968, ובכל ענין מינהלי אחר שאיננו בסמכות "הייחודית" של "בית דין מינהלי".

אם כך, השאלה אילו סוגי עניינים יועברו לבית-המשפט האזרחי איננה שאלה של סמכות, אלא שאלה של שיקול דעת. לשון אחרת, השאלה היא, אילו סוגי עניינים בשלים ומתאימים, לדעתו של בית-המשפט העליון, לעבור מבג"ץ אל בית-המשפט האזרחי בעקבות ענייני המכרזים, הכשרות לכהונה ברשויות מקומיות וכן - בעקבות משפט חלפון - ענייני תכנון ובנייה. הנשיא שמגר הצביע על עניינים של רישוי עסקים.²⁶ ומה עוד? לדעתי, אנחנו מצויים רק בראשיתו של תהליך ממושך, שבו יועברו באופן הדרגתי ומבוקר עוד סוגים של עניינים מינהליים מבג"ץ לבית-המשפט האזרחי. בית-המשפט העליון ישמש בעניינים אלה, כפי שראוי ומקובל בעניינים אחרים ובמדינות אחרות, לא כערכאה ראשונה אלא רק כערכאה אחרונה.²⁷

בשלב זה אי אפשר עדיין להציע מבחן, שלפיו יוחלט אילו סוגי עניינים יועברו מבג"ץ אל בית-המשפט האזרחי. דומה כי ההחלטה לגבי כל סוג וסוג תהיה תלויה, לפחות בעתיד הקרוב, בשיקולים המיוחדים לאותו סוג. סביר להניח כי השיקולים המרכזיים לצורך זה יהיו אלה: האם העתירות בסוג מסוים של עניינים שכיחות או נדירות? האם יש בעתירות גם יסודות בולטים של משפט פרטי? האם הן כרוכות לעתים קרובות בשאלות של עובדה או במחלוקת של מומחים? האם הן נוטות לעורר בעיות בעלות אופי עקרוני, שיש להן השלכה משמעותית על מהות המשטר או על ערכי יסוד? ככל שסוג מסוים של עניינים ירבה להעסיק את בג"ץ, ויהיה כרוך בשאלות של עובדה או במחלוקת של מומחים בלי שיהיו לו השלכות חשובות בתחום המשפט או החברה, כך עשויה לגדול הנכונות להעביר את הטיפול בסוג עניינים זה מבג"ץ לבית-המשפט האזרחי.

26. ראו לעיל עמ' 259.

27. ראו י" זמיר (לעיל, הערה 25), 160 ואילך.

